



ABDAL ATA VILLAGE ACCORDING TO TEMETTUAT REGISTER

Tarih Uzm. Aysemin ÇANAK

Nevşehir Hacıbektas Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih ABD Dr. Öğr.

funda019funda@gmail.com

Abstract

With the Tanzimat Fermani, the tax system has been changed. According to the income of the people, the tax collection system has begun to be implemented. Work has been initiated for this purpose. In every region of the country, real estate, land, animals and similar assets were recorded by making counts. Thus, books called "Temettuat Defterleri" appeared. These books, which are important sources of Ottoman socio-economic history, are very important in terms of social history research. Temettuat Books are created by registering all kinds of goods that enable people to gain taxation according to wealth and annual income. From the books, the professions of the registered persons, the amount of land they own, the total income from the cultivated areas, the productivity per acre, the size of the agricultural enterprises can be determined. Abdal Ata, the central village of Corum today, which we are trying to examine, is the book of the date of 1845, published in the Prime Ministry Ottoman Archives. ML. VRD. TMT. d. It is registered with the number 000534. In the book period, the village is registered as 573 households with 353 people. This book belongs to the year 1260H-1261 / 1844M-1845 and the size of the notebook is 50x17.5 and it is arranged according to numbering system. Total 20 pages.

Keywords: *Çorum, Abdal Ata Village, Temettuat Books*

TEMETTUAT DEFTERİ KAYITLARINA GÖRE ABDAL ATA KÖYÜ

Özet

Tanzimat Fermanı ile vergi sisteminde değişikliğe gidilmiştir. Kişilerin gelirine göre, vergi toplama sistemi uygulanmaya başlanmıştır. Bu amaçla çalışmalar başlatıldı. Ülkenin her bölgesinde, emlak, arazi, hayvan ve benzeri mal varlıklarının sayımları yapılarak kaydedildi. Böylelikle "*Temettuat Defterleri*" denilen defterler ortaya çıktı. Osmanlı sosyo-ekonomik tarihinin önemli kaynakları olan bu defterler, dönemin sosyal tarih araştırmacılığı bakımından çok önemlidir. Temettuat defterleri halkın servet ve yıllık kazancına göre vergilendirme yapmak için kişiye kazanç sağlayan her türlü mal varlığının kayıt altına alınmasıyla oluşmuştur. Defterlerden, kayıtlı olan kişilerin meslekleri, sahip oldukları toprak miktarı, ekili alanlardan elde edilen toplam gelir, dönüm başına verimlilik, tarım işletmelerinin büyüklüğü tespit edilebilmektedir. İncelediğimiz defter, günümüzde Çorum ilinin merkez köyü olan Abdal Ata'nın 1845 tarihli Temettuat defteri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde ML. VRD. TMT. d. 000534 numarası ile



kayıtlıdır. Defterde söz konusu dönemde köy 57 hane 353 kişi olarak kayıtlıdır. Bu defter 1260H-1261/1844M-1845 Yılına ait olup defterin boyutu 50x17,5 ebadında olup, numaralandırma sistemine göre düzenlenmiştir. Toplam 20 sayfadır.

Anahtar Kelimeler: *Çorum, Abdal Ata Köyü, Temettuat Defterleri*

Giriş

Abdal Ata köyü Çorum'un en eski yerleşim birimlerinden biridir. Tahminen Romalılardan günümüze kadar varlığını korumuştur. Köyün etrafı tamamen ören yeridir. Etrafında Horasan tepe, Sarı tepe adlı höyükler bulunmaktadır. Bu ören yerlerinden çıkarılan çeşitli seramikler, haç işaretleri ve çiçekli lahitler bu köyün tarihi hakkında bize bilgi vermektedir. Çıkan bu eşyalardan hareketle bu köyün Roma, Bizanslılar ve hatta daha önceki devirlerde bile mevcut olduğunu söyleyebiliriz (Anakök, 1950:59). Bizans döneminden kaldığı anlaşılan çiçekli lahitler, zaviye ve cami yapılırken kullanılmışlardır. Köyün inşası sırasında bu taşlardan fazlasıyla istifade edildiği anlaşılmaktadır. O zaman diyebiliriz ki; köyün tarihi, Türklerden önce başlamıştır.

Abdal Ata zaviyesinin bulunduğu köyün yerleşim birimi olarak çok daha önceleri var olduğunu tesbit ettikten sonra bu köyün adının zaviye kurulmadan önce Yakacuk ya da Yanacık olarak kullanıldığını öğreniyoruz. On altıncı yüzyılın sonlarına kadar bu isimle anılmıştır. 1530 tarihinde köyün adı Yanacık olarak geçmekte olup (387 Numaralı Muhasebe-i Karaman ve Rum Defteri II) 30 hane olarak kayıtlıdır. Köye ait 1845 tarihli Temettuat defterinde köy 57 hane ve 353 kişi olarak kayıtlıdır.¹ Kuruluşu ve yerleşme yeri çok eski olan bu köy sürekli olarak kullanılan ve yaşanan bir yer olmuş ve tarihte çeşitli halklara ev sahipliği yapmıştır diyebiliriz. Çeşitli halkların inançlarıyla isim değişiklikleri yaşamış ve günümüze kadar gelmiştir. Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sırasında eski önemini korumuş ve bir zaviye inşa edilerek zaviyeli bir köy haline gelmiştir.²

Anadolu Türkleşirken ve İslamlaşırken yollar üzerindeki terk edilmiş manastırlar ve harabelerin şenlendirme, imar ve iskân politikasına uygun olarak zaviye haline getirildiği bilinmektedir (Barkan, 1942:359). Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması için önemli görevler üstlenen bu şeyh ve dervişler gittikleri yerleri imar ve iskân etmişler aynı zamanda da kurdukları köylere de kendi adlarını vermişlerdir. Çorum'un yol güzergâhında olması zaviyelerin kurulması için uygun bir yerdi. Çünkü zaviyeler genellikle yol güzergâhları üzerinde aç insanların doyurulması ve yoldan geçen misafirlerin konaklanması görevini yapan önemli bir kuruluşlardı. Çorum'daki zaviyelerin çoğu Anadolu'daki zaviyeler gibi kırsal kesimde yayılma ve gelişme imkânı bulmuştu. İssız ve yol kenarlarına kurulan bu

¹ BOA, ML. VRD. TMT. d 000534.

² Bu konuda Anadolu'daki örnekleri çoğaltabiliriz Abdal Ata zaviyesinin kurulmuş olduğu gibi Anadolu'nun çoğu yerleşim birimlerinin tarihi çok eskilere dayandığını bilmekteyiz. Yer adları bakımından da incelendiğinde basit olarak bunlar açığa çıkmaktadır. Anadolu'nun İslamlaşması ve Türkleşmesi sonucu birçok yerleşim biriminin adının değiştiğini görmekteyiz. (Eyice, 1969:226).



zaviyeler kurucu şeyh ya da dervişlerinin adlarını almakta idiler. Bugün bile Anadolu'da zaviyelerinin adını almış birçok köy ve kasabalar vardır. Konumuz dolayısıyla da Abdal Ata bunun en güzel örneğidir.

822H/1419M tarihli vesikadan bu köyün bu tarihlerde mevcut olduğunu anlıyoruz.³ Bu vesikada köyün adının Yakacuk olarak geçtiğini biliyoruz. Bu vesika elimizdeki en eski tarihli vesikadır. Bu tarihlerden sonra 1005H Abdal Ata ismine rastlamaktayız (Köseoğlu, 2009:399). Zaviyenin Abdal Ata zamanında yapılp onun adına izafe edildiği düşünülürse bu sülalenin bu köye daha önce geldiğini anlamaktayız.

XIII. Yüzyıl Anadolu'su din ve tasavvuf tarihi açısından tarikatların oluşma sürecine girdiği dönem olarak görülür. Göçlerle Anadolu'ya gelen yeni Türkmen şeyh ve dervişleri, yeni bir ortam yaratmaya başladılar. Anadolu'ya bir silsile halinde gelen bu şeyh ve dervişler Anadolu'da sayıları yüzlerle ifade edilen tekke ve zaviyeler kurmuşlardır. Aileleri ve müritleriyle gelip buralara yerleşmişlerdir. Abdal Ata Zaviyesi'ne ait vakfiyede Abdal Ata, evladı ve karındaşı evladından bahseder. Buradan da anlıyoruz ki Abdal Ata ailesi ile buraya gelip yerleşmiştir. Abdal Ata'nın Horasan menşeli bir derviş olması onun nereli olduğu kadar dini kimliğini de anlamamıza yardımcı olur. Bir rivayete göre; Abdal Ata'nın seksen bin kişiyle Orta Asya'dan geldiğinden bahsedilir. (Barkan: 1942) Buradan da anlaşılıyor ki, Abdal Ata'nın sonundaki "Ata" kelimesi, Orta Asya'dan geldiğini ve Yesevi dervişi olabilme ihtimalini akla getiriyor. Köprülü'ye göre Bektaşî şeyhleri de "Ata" kelimesini kullanmakta idiler.

Abdal Ata köyü bugün Çorum'a bağlı 640 nüfuslu Çorum'a yaklaşık 18 km uzaklıkta şehrin güneyinde bulunmaktadır. Abdal Ata bu köyde diğer 3 zat ile birlikte taştan kargir olarak yapılmış caminin bitişiğindeki türbede yatmaktadır.

Abdal Ata türbesinin ve camisinin çeşitli yerlerinde çeşitli zamanlarda yazılmış yazılar bulunmaktadır. 1029H/1619M bahar tarihli bir yazıda yağın bir yağmuru anlatmaktadır. Bu yazıya göre bu yağmurda köyü sel basmış ve Abdal Ata camisini suyla dolmuştur. Bütün köy sele gitmiştir. Köyde sadece 3 hane kalmıştır.⁴ Yaptığımız incelemeler sonucunda öğreniyoruz ki gerçekten de Çorum'da 1029H/1619M yıllarında çok büyük bir yağmur yağar. Bu yağmur Çorum köyleri başta olmak üzere Çorum'a çok büyük zararlar verir. Sel suları Abdal Ata Tekkesinin üst eşiğine kadar çıkar. Hükümetin bu konuda herhangi bir tedbir aldığı ile ilgili herhangi bir yazıya rastlanmamaktadır (Arıncı, 1941:903). Rivayet olarak da anlatılan bu olay rivayet olmaktan çıkar. Bu zaviyenin çeşitli

³ VGMA, 590/69.

⁴ Buradan rivayetle devam edecek olursak köylü hal çareyi yardım istemekte bulmuş. O zamanlardaki ismiyle Kalehisar köyünden yardım istemişler. Çünkü o zamlar o köyde askeriye varmış. Askerler buraya bir at heybesi dolu para ile gelmiş ve köye yardım etmişler. O tarihlerde türbede yatan 3 şahıs varmış. Bu şahısların üstü suyla dolu imiş. Bu şahısların üzerleri açılmış ve türbe ve cami eski haline getirilmiş.



yerlerin de bulunan yazılardan bir tanesidir. Burada yazılan bu yazı ile kitaplardan ulaştığımız bu bilgilerin birbirini doğruluyor olması bize bu yazıları tarihi bir kıymetinin olduğunu ve bir belge özelliği taşıdığına kanıttır. Ayrıca 1146H senesinde Çorum'da çok büyük bir deprem yaşanmıştır. Çorum'un bu depremden çok zarar gördüğü bilinmektedir. Fakat köy ile ilgili bu konuda herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır (Anakök, 1950:64).

Bu arada köyün ismi bazen tekke köy olarak da geçmektedir. Bilindiği üzere köylerinde tekke ya da zaviye bulunan köylere Anadolu'da tekke⁵ ya da tekye isimlerinin de söylendiğini bilmekteyiz.⁶

Temettuat defterlerinde, 1840'da yapılan sayımlar ile 1844-45'dekiler arasında, hem muhteva hem de düzen ile ilgili bazı farklar vardır. İki dönemde de düzenlenen defterlerde fazla fark yoktur. Her iki tipte de başa hane ve numara ve altlarına rakamlar yazılmıştır. Bu rakamların ilki defterdeki kaçıncı hane, ikincisi hanedeki kaçıncı aile olduğunu göstermektedir. Bazı defterlerde sayfalar çift sütun olarak tanzim edilmişse de bazılarında, sadece emlakı ve malı az olanlar için kullanılmıştır (Kütükoğlu, 1995:398).

Bu çalışmadan elde ettiğimiz veriler ışığında Abdal Ata'da yaşayan insanların diğer gelirlerinin yanında asgari geçimlerine yetecek ölçekte tahıl üretimi yaptıkları, hayvancılıkla uğraştıkları görülmektedir. Abdal Ata'da gayrimenkuller çoğunlukta olup, tarla, bağ, bahçe gibi araziler bulunmaktadır.

Temettuat Defterine Göre Abdal Ata Köyünde Nüfus, Ziraat, Hayvancılık ve Vergi

Kısaca köyün coğrafi yapısı ve tarihi hakkında bilgiler verdikten sonra Abdal Ata köyünün XIX. yüzyıl ortalarındaki sosyal ve ekonomik yapısını incelemeye çalışacağız. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde Maliye Nezareti Temettuat Defterleri içerisinde yer alan Çorum ve kazalarına ait 340 Temettuat defteri bulunmaktadır. Çorum mahallelerine ait 42 adet defter vardır. Çorum'un köylerine ait ise muhtarlar ve köy imamları tarafından tutulan 146 adet defter mevcuttur (Korkmaz, 2007:71-79). Köyün sosyo-ekonomik yapısını en güzel 1844-1845 tarihli Temettuat defterlerinden elde edilen veriler sayesinde değerlendirebiliriz. Temettuat defterleri⁷ Osmanlı Devletinin nüfus, zirai, üretim

⁵ Tekke'nin sözlük anlamı herhangi bir tarikata mensup olan derviş ya da şeyhlerin ibadetlerini ve zikirlerini yaparken tarikatlarının gerektirdiği şekilde yaşadıkları yer ve dergâh olarak geçmektedir. Tekkelerin çoğu zaman dervişlerin ve uzak yoldan gelenlerin ihtiyaçlarını karşılamak için yapılmışlardır. Bazılarında ise haftanın bazı günlerinde toplanıp zikir ve ibadet yapılmakta idi (Ayverdi, 2011:3129). Tekkenin ise sözlük anlamı güvenme dayanma ve tekke ile aynı anlama gelmekle beraber bazen tekke veya tekye olarak ifade edildiğini görmekteyiz (Devellioğlu, 1993:1068).

⁶ Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması için büyük hizmetleri görülen derviş ve şeyhlere hizmetleri karşılığında araziler verilmekteydi. Sayıları hiçte azımsanmayacak olan Baba Dede tekke gibi köyleri içeren köy isimleri de bu dervişlerden gelmektedir (Erginli, 2002:109).

⁷ Temettuat defterleri hakkında daha geniş bilgi için bkz.(Güran, 1998; Güran, 2000; Kütükoğlu, 1995; Göyünç, 1979; Şener, 1990; Korkmaz, 2007).



ve vergiler gibi çalışmaların temel kaynaklarıdır. Temettuat defterleri sayesinde incelediğimiz yerin zirai üretimi, hane sayısı, serveti, gelirleri ve vergileri hakkında bilgi edinmekteyiz.⁸

Abdal Ata köyünü incelerken Temettuat defterleri sayesinde köy hakkında dönem olarak 1260-1261H/1844-1845M yılları arasında temel bilgilere ulaşabilmekteyiz. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Maliye Nezareti Temettuat defterleri⁹ (ML. VRD. TMT.) katalogunda yer alan 00534 numaralı Abdal Ata Sultan Karyesi Temettuat defterinden¹⁰ faydalanılarak köyün sosyal ekonomik yapısı hakkında bilgiler edinebilmekteyiz.

Abdal Ata Zaviyesine ait bu Temettuat defterinin başlangıç sayfası Çorum'un o tarihlerde Ankara'ya bağlı olmasından dolayı şöyle başlamaktadır:”*Ankara Eyaleti mülhakatından Çorum kazası kurallarından Abdal Ata Sultan karyesinde mukim ahali-i İslamiyyenin arazi ve emlak temettuatlarını mübeyyin defterdir.*” Temettuat defterleri sayesinde incelediğimiz yerin nüfusu hakkında bilgi edinirken aynı zamanda büyüklükleri hakkında da bilgi sahibi olmaktadır. Şerif Korkmaz'ın yaptığı doktora çalışmasında Çorum'un en büyük köyü 60 hane ile Seydim Köyü olup 372 kişidir. Bu köyden sonra Abdal Ata köyü 54 hane ile Çorum'un o tarihlerdeki en büyük ikinci köyüdür. (Korkmaz, 2003:167-168).

Köy 55 hane olarak kayıtlıdır. Her haneye bir numara verilmiştir. Hanelerde verginin alındığı hane reisinin adı açıkça kaydedilmiştir. Hane reislerinin isimleri lakaplarıyla beraber kaydedilmiştir. Hane reislerinin çok çeşitli lakaplar kullandıkları görülmektedir. Defterlerde isimler çoğunlukla “*Memedoğlu Memed*”, “*Memişimoğlu Bekir*”de olduğu gibi oğlu şeklinde yazdığı dikkat çekmektedir. Lakaplar bize kişilerin sosyal statüleri ve yaptıkları işlerle ilgili bilgi vermektedir. Defterlerde hane reislerinin isimlerinden yola çıkarak o dönemde en çok hangi isimlerin kullanıldığı ile ilgili bilgilerde ulaşmaktayız. Bu köyde özellikle Osman, Hüseyin, Bekir, Mustafa, Memed ve İbrahim isimlerin çok kullanılan isimler olduğunu söyleyebiliriz.

Temettuat defterinden elde ettiğimiz önemli bilgilerden bir tanesi de köyde yaşayan şahısların meslekleridir. Ayrıca köyde yaşayanların bu mesleklerden elde ettikleri gelirlere de ulaşmaktayız. 1844-1845 tarihli defterde çoğunlukla hane üzerine hane reisinin mesleği yazılmıştır. Köy bazı yerlerde 55 hane olarak kayıtlı görünse de biz okuduğumuz defter 57 hanedir. Çünkü defterde yirmi

⁸ Osmanlı'da Tanzimat Döneminde sayımlar yapılmış ve defterlere kaydedilmişlerdi. Daha sonra bu defterler merkeze gönderilmişlerdi. Sayıları binleri bulan bu defterler Başbakanlık Osmanlı Arşivinde “Maliye Varidat Kalemi” defterleri içerisinde Temettuat Defterleri kataloglarında yer almaktadır (Kütükoğlu, 1995:395-396).

⁹ Temettuat defterleri XV. ve XVI. yüzyıllarda tutulmuş tahrir defterlerinden daha çok bilgi vermektedirler. XIX. yüzyıl tarihinin sosyal ve iktisadi kaynağı olarak görülen temettuatlar bu yüzyıl hakkında çok fazla bilgi vermektedirler (Kütükoğlu, 1995:412). XIX. yüzyılda Temettuat defterleri Osmanlı'nın merkezileştirme etkinliğini artırma isteğinin Tanzimat hareketiyle birlikte vergi düzenleme çalışmalarına paralel olarak ortaya çıkmıştır. İmparatorluğun çok geniş bir kesiminde aynı tarihlerde Hane esaslı ele alınarak vergi servet ve gelir dağılımını öğrenmek için yapılmış sistemli bir çalışmadır. Her ne kadar bazı eksiklikleri olsa da XIX. Yüzyılın iktisadi ve sosyal tarihi açısından önemli kaynaklardır (Korkmaz, 2008:82).

¹⁰ Bu defter 1260-1261H /1844-1845M yılına ait olup, defterin boyutu 50x17,5 ebadında olup, numaralandırma sistemine göre düzenlenmiştir. Toplam 20 sayfadır. Başbakanlık Arşivi, Maliye Nezareti Temettuat defterleri (BOA,ML,VRD,TMT,d) Numara 00534.



bir numarası iki kez verilmiş olup hane sahipleri farklı kişilerdir. Bu şekilde hane sayısı elli altıya yükselirken defterin en son sayfasında da elli beşinci haneden sonra elli yedinci hane gösterilmiştir. Bu şekilde toplam hane sayısı elli yedi olmaktadır. Şahısların meslekleri defterde hane numarasının üzerine yan olarak yazılmış olarak görüyoruz. Bu şekilde köyde yaşayan insanların geçimlerini nasıl sağladıklarını öğrenmekteyiz. Köyde 6 adet meslek tespit edilmiştir. Köyde yapılan meslekler sırasıyla erbab-ı ziraat, bila-sanat, ırgat, çoban, imam ve hizmetkâr yer almaktadır. Köyde en çok yapılan mesleği erbab-ı ziraat (ziraatla uğraşanlar) olarak görüyoruz. 57 hanelik köyde toplam 45 hane reisi erbab-ı ziraat olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu köyde başlıca geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olduğunu anlıyoruz. İkinci sırada 5 hane ile bila-sanat gelmektedir. Yani işi olmayan herhangi bir işle uğraşmayanlar için kullanılırdı. Bunu 4 hane ile ırgat izlemekte idi. Çoban, imam ve hizmet-kar sayısı ise birer hane olmak üzere yer almaktadır. Genel olarak mesleklere baktığımız zaman köyde çiftçiliğin yoğun bir şekilde gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Vergi mükellefi hane reisleri temettuat defterlerinde tek tek kaydedilmişlerdir. Biz de buradan köyün o tarihlerdeki tahmini nüfusuna ulaşabilmekteyiz.¹¹ Bu tahmini nüfus hesabı Ömer Lütfü Barkan tarafından ortaya konulmuş ve birçok kişi tarafından kullanılmıştır. (Barkan, 1940:20-38) Bu usule göre her hane 5 kişi kabul edilecek ve hane sayısı 5 ile çarpılarak tahmini nüfusa ulaşılabacaktır. Buna göre Abdal Ata köyünün tahmini nüfusu yaklaşık 340 kişidir.

Hane sahiplerinin gayrimenkullerini temettuat defterlerinden dönüm arazi olarak tespit edebiliyoruz. Ekili araziler yazılırken “mezru”¹² ve “gayr-ı mezru” olarak ifade edilmişlerdir. Yani ekili arazi için mezru ekili olmayan araziler içinde gayr-ı mezru yazılmıştır. Ekili arazilerde bütün ekili araziler mezru ve gayr-ı mezru olarak ifade edilmiştir. Ekilen ürünün ismi belirtilmemiştir. Fakat tarlalarda buğday, arpa nohut vb. ürünlerin yetiştirildiği kesindir. Her hanenin arazisi için senelik gelirleri altlarına yazılmıştır. 1260H/1844M yılı için gerçek gelir 1261H/1845M yılı için tahmini gelirlerin yazıldığını görmekteyiz (Korkmaz, 2007: 80). Temettuat defterinde arazilerin yarısının bir yıl ekilip bir yıl ekilmediğini görmekteyiz. Bu da defterde “münavebe”¹³ *tarikiyle mezru gayrı mezru tarla*” şeklinde ifade edildiğini görmekteyiz. Buradan da tarlaların nadasa bırakıldığı sonucunu görmekteyiz.¹⁴ Demek ki bu köyde ziraatçılık faal olarak yapılmakta fakat istenilen verim alınmamaktadır.

¹¹ Osmanlı Devleti’nde XIX yüzyılda nüfus sayımları yapılmaya başlamıştır. Nüfusun tespiti yönünden nüfus defterleri kadar önemli değilseler de temettuat defterlerinden de tahmini nüfuslara ulaşabilmekteyiz. Mahalle ve köylerdeki hane sayıları hakkında bu defterler sayesinde önemli bilgilere ulaşabilmekteyiz. Tahrir defterlerinde nüfus sayısına ulaşmak için bir hane ile 5 çarpılmakta idi. Böylece tahmini nüfus elde edilmekte idi. Temettuat defterlerinde de aynı yöntemle tahmini nüfusa ulaşabilmekteyiz. (Korkmaz, 2007:79).

¹² Mezrunun sözlük anlamı, ziraat olunmuş ekilmiş yer anlamında kullanılmaktadır (Devellioğlu 1993:641).

¹³ Münavebe, nöbetleşme nöbetleşe iş görme anlamındadır (Ayverdi, 2011:2239).

¹⁴ Çorum arazisinin kuvvetsiz olduğu bilinmektedir. bu yüzden tarlaların yarısı bir sene ekilirken diğer yarısı nadasa bırakılırdı. Temettuat defterlerinin başlangıcında bu durumu gösteren yazılar bazen bulunmaktaydı.”Bu havalide arazinin



Bu köyün başlıca geçim kaynağının tarım ve hayvancılığa dayalı olduğunu görmekteyiz. Köyde arpa ve buğdayın en fazla üretilen iki önemli ürün olduğunu kayıtlardan anlamaktayız. Köyde hayvancılığında önemli bir geçim kaynağı olduğunu öğreniyoruz. Büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Bunun yanı sıra binek hayvanlarının da olduğunu öğreniyoruz. Yetiştirilen başlıca hayvanlar inek, manda, sığır, camış, öküz, merkep, kısarak, keçi ve kazdır. Köye ait Temettuat defterinde her hanenin sahip olduğu hayvan sayısı ayrıntılı bir şekilde yazılmıştır. Ayrıca yıllık ne kadar gelir getirdikleri de ayrıntılı olarak defterde kayıtlıdır.¹⁵

Köylü halkın vermiş olduğu vergiyi mahsusa, öşür ve ağnam vergileri defterlerde görülmektedir. Bu vergiler hane numarası ve isminin üzerine dik bir şekilde yazılmıştır.¹⁶ Abdal Ata köyünde toplam 57 hane olup hepside vergi vermektedir. Toplam 57 hane olup 57 vergi mükellefinden köyde en az vergiyi veren 20 kuruş vergi ile 6 numaralı hane sahibi bila sanat yapan Aşdı Cacaninoğlu Ahmed'dir. Sonra sırasıyla 30 kuruş vergi ile bila sanat yapan Tosunoğlu Ahmed'dir. Onu 40 kuruşluk vergi veren ve ırgatlık yapan Haris Mehmedoğlu Mehmed izlemektedir. Yine onları sırasıyla 40 kuruş veren 41 numarada -----oğlu Mustafa, 50 kuruş vergi veren ve çobanlık yapan Memişinoğlu Bekir izlemektedir. Abdal Ata köyünde en yüksek vergiyi ise numara dörtte kayıtlı sabık mütevellî karındaşı 700 kuruş vergi ile ilk sırada yer almaktadır. Defterden anlaşıldığı kadarıyla bu kişi Abdal Ata zaviyesi mütevellisinin kardeşidir. Ayrıca vergi kesilmeden önce vakıf için gelen giden yolcuların masrafı içinde para ayrıldığı görülmektedir. 700 kuruş vergi verenlerden bir tanesi de 2 numarada kayıtlı vakfî şerifi mütevellisi Hacı'dır. Diğer yüksek vergi verenlerden bir tanesi de ziraatçılık yapan Kul Alioğlu Mustafa'dır. O da senede toplam 650 kuruş vergi vermektedir. Yedi numarada kayıtlı görünen Yasinoğlu Osman'ında ziraatla uğraştığı ve toplam 300 kuruş vergi verdiği görülmektedir. Vergi mükelleflerinden iki numarada gözükken ve yıllık geliri yüksek olan Vakfî Şerifi Mütevellisi olan Hacı'nın gelirinin 3.614 olduğunu yalnız bu gelirden 2.672 kuruşun zaviye için ayrıldığı görülmektedir.¹⁷ Abdal Ata köyünün toplam yıllık geliri yani temettuatı 25.570 kuruştur. Devlete vermiş olduğu vergi ise 9.848 olarak gözükmektedir. Köydeki sayımın muhtar ve imam tarafından yapıldığı ve Temettuat defterlerinin onlar tarafından yazıldığı bilinmektedir.¹⁸

Sonuç

kuvvetli olmadığından nisfi bir sens ve nisfi nisfi, aher sene ziraat olunduğu...." ifadesi bulunmaktaydı. Ekimin bu şekilde yapılmadığı zaman istenilen verimin alınamayacağı belirtilmekteydi. (Korkmaz, 2007:80).

¹⁵ Osmanlı devletinde nüfus yoğunluğunun azlığı ve bazı bölgelerde tarım veriminin düşük olması sebebiyle hayvancılık yaygınlaşmıştı. Pazara dönük olarak küçükbaş hayvancılığı yapılmaktaydı. Hayvanların hâsılatlarının hesaplanması işi bölgeler tarafından tespit edilen hâsılat tarifeleri kullanılmaktaydı. Defterlerde sağmal keçi ve koyunların gelirleri oğlak ve kuzularıyla yazılmaktaydı. Her birinin yıllık geliri beşer kuruştur. Çorum'un köylerinin hepsinde hesaplamaların hepsi aynıydı. (Korkmaz, 2007:81).

¹⁶ BOA.ML.VRD.TMT.d 00534.

¹⁷ BOA.ML.VRD.TMT.d 00534

¹⁸ Bu sayımlar öncekilerden farklı olarak merkezden gönderilen memurlar tarafından değil de Müslüman topluluklarda imam ve muhtar aracılığıyla yapıldığı görülmektedir. Gayrimüslim topluluklarda ise kocabaş ve papaz tarafından yapıldıkları görülmektedir. Bu sayımların amacı kişi ve bölgeler arasında vergi dağılımını adil olarak gerçekleştirmektir. (Korkmaz, 2007:73).



Tanzimatla birlikte Osmanlı topraklarında temettü sayımlarının yapılmasının ve buna bağlı olarak Temettuat defterlerinin düzenlenmesinin esas sebebi Osmanlı maliyesinin ülke çapında vergi mükellefinin sayısını öğrenmek ve bunları kayıt altına almak düşüncesidir. Tanzimat'tan sonra modernleşme ve bir değişim içerisine giren bu defterler, günümüz tarih araştırmacılarına bilhassa ekonomik ve sosyal tarihimiz hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Bu bağlamda, XIX. yüzyıl ortalarında Çorum kazası karyelerinden Abdal Ata köyünün ekonomik yapısının tamamıyla tarım ve hayvancılığa dayandığını görmekteyiz. Yerleşim yerindeki ürün çeşitliliği çok fazla olmamakla beraber, buğday, arpadır.

Kısacası köyün iktisadi ve sosyal yapısı incelendiğinde tarım ve hayvancılığa dayalı bir köy olduğu görülmektedir. Abdal Ata'da bulunan her hanenin bir gelirinin olduğu ve hemen hemen hepsinin vergi ödediği görülmektedir. Vakıf mütevellisi ve kardeşinin de gelir seviyesinin yüksek olduğu ve en fazla vergiyi ödeyenlerden olduğu görülmektedir.

Abdal Ata XIX. yüzyıl Anadolusundaki köylerin tipik bir örneğini oluşturur. Genel olarak köylerin hepsinin geçim kaynaklarının tarım ve hayvancılığa bağlı olduğu görülmektedir.

Bu köyün tarihine baktığımızda önemli bir köy olmasının temel sebebi bünyesinde barınmış olduğu zaviyesidir. Köyün kuruluş tarihinin çok eskilere dayandığını daha önce söylemiştik Köyün önceleri Yakacuk ya da Yanacık olarak anıldığını ve bazı vesikalarda bu adla anılmış olduğunu görüyoruz. Fakat Abdal Ata zaviyesinin burada kurulmasıyla birlikte köyün önemi artmış ve tarihi bir köy olarak tarihteki yerini almıştır. Abdal Ata'nın bu köyde yaşamış olması ve zaviyesini bu köye kurmuş olmasından dolayı bu köyün tanınmasında önemli rol oynamıştır. Eski bir yerleşim birimi olması çok eski medeniyetler zamanında da var olması köyün tarihi açıdan da önemini göstermektedir.

Bugün Çorum'da Abdal Ata adını taşıyan bir köy olmakla birlikte içerisinde cami ve türbesi bulunan zaviyesiyle adı anılan tarihi ve eski bir köy olarak varlığını sürdürmektedir.

Kaynakça

1-BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

Cevdet Evkaf: 599/30220, 170/8483, 114/5693, 204/10185, 500/25252,
249/12458, 599/30230.

Evkaf Defterleri : - /11538

ML VRD TMT d : /00534.

2-VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ARŞİVİ (VGMA)



590 Numaralı Defter: No: 58, s.69 (Vakfiyenin Arapçası)

1467 Numaralı Defter: No: 28, s.90 (Vakfiyenin Türkçesi)

3- ARAŞTIRMA İNCELEME ESERLERİ

ANAKÖK, Tayyar. (1950). *Çorum Tarihi*. Çorum.

ARINCI, Rıfat. (1941). Arz'da ve Yurdumuzda Zelzele Bölgesi. *Çorumlu Dergisi*, 29 (4), 897-903.

AYVERDİ, İlhan. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, 4. Baskı, I-II-III, İstanbul: Kubbealtı İktisadi İşletmesi Yayını.

BARKAN, Ömer Lütfi. (1942). "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler", *Vakıflar Dergisi*, II, 279-386.

DEVELLİOĞLU, Ferit. (1993). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

ERGİNLİ, Zafer. (2002). Osmanlı Devletinin Kuruluşunda Türk Dervişlerinin İzleri. *Türkler Ansiklopedisi*, 9, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

GÖYÜNÇ, Nejat. (1979). Hane Deyimi Hakkında. *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S.32, 331-348.

GÜRAN, Tevfik. (1998). *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı*. İstanbul: Eren Yay.

EYİCE, Semavi. (1969). Çorum'un Mecitözü'nde Aşıkpaşaoğlu Elvan Çelebi Zaviyesi. *Türkiyat Mecmuası*, XV, 211-246.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat. (1995). Osmanlı Sosyal İktisadi Kaynaklarından Temettü Defterleri. *Bellekten*, LIX/225, 395-412.

KORKMAZ, Şerif. (2007). Çorum Tarihi Kaynaklarından Temettuat Defterleri. *Uluslararası Osmanlıdan Cumhuriyet'e Çorum Sempozyumu*. Çorum. 71-91.

----- (2003). *Çorum'un İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (Tanzimat-II. Meşrutiyet)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

KÖSEOĞLU, Neşet. (1939). Köy Adlarına Göre Bir Araştırma. *Çorumlu Dergisi*, S.13, Yıl. 2. Çorum: 399-401.



EKLER**(Çorum Kazası Köylerinden Abdal Ata Köyü'ne Ait Temettuat Defterlerinden Örnekler)**

Araştırma konusu olarak seçtiğimiz Abdal Ata Karyesi Temettuat Defteri Maliye Nezareti Varidat Kalemli Temettuat Defterleri (ML.VRD.TMT.) Katalogunda 00534 numarada yer almaktadır. Defterin başlığında “Ankara eyaleti mkaryesinde mukim ahali-i İslamiyyenin emlak ve arazi ve temettuatlarını mübeyyin defteridir”¹⁹ ibaresi bulunmaktadır.

İmam

Altmış senesine mahsuben virgu-yı mahsusası. 40 kuruş

Rusumat olarak verdiği

70 kuruş beher dunun

Hane 1 Numara 1

Karye-i mezbur İmamı Hüsni Efendinin emlak Temettuatı

Karye-i mezburda vaki

Hasılat-ı senevisi

1260'da 25 kuruş

1261'de 15 kuruş

40 kuruş

Merkumu tahminen bir senede temettuatı

025

212

Toplam 237 kuruş

Vergiyi mahsusa öşür ve ağnam

Erbab-ı Ziraat

Altmış senesine mahsuben bir senede verdiği

700 kuruş

Aşar ve rüsumat olarak verdiği

¹⁹ Çorum kazası köylerinden Abdal Ata Köyü'ne ait Temettuat defterlerinden örnekler yer almaktadır.



34 hak hınta 42 kuruş beher keyl 20

24 hak şair 15 kuruş beher keyl 10

hane 3 numara 3

Erbab-ı Ziraat

Bir senede vergisi 650 guruş

Aşar ve rüsumat olarak verdiği

42 hak hınta 40 kuruş

42 hak şair 20 kuruş

toplam 60 kuruş

Öşf-i bağ 90 kuruş

Kul Alioğlu Mustafa'nın arazi ve emlak temettuatı

Mezr-u gayr-ı bağ 80 dönüm tarla

Hasılat-ı senevisi 1260 540

1261 205

toplam 754

Karye-i mezbur vaki

4 dönüm bağ

Hasılat-ı senevisi 1260 225

1261 151

toplam 376

2 re's manda öküzü

2 re's sığır öküzü

4 re's sağman sığırı

Hasılat-ı senevisi 40 kuruş

4 re's buzağı

2 re's sağman çamışı

Hasılat-ı senevisi 60 kuruş



2 re's inek

1 re's dölsüz çamış

1 re's sığır düveği

1 re's kısarak

1 re's tamı

Hasılat-1 senevisi 30 kuruş

1 re's dölsüz kısarak

1 re's erkek merkep

2 re's merkeb

Hasılat-1 senevisi 17 kuruş

Merkumun tahminen bir senede temettuatı

917

625

Toplam 1542

